

Irena Avsenik Nabergoj

Pomen kazni in odpuščanja v Svetem pismu

Povzetek: V Svetem pismu je greh prikazan kot odtujitev med človeškim bitjem in Bogom, zato je predstavljen v povezavi z grožnjo, različnimi vrstami sodbe in s kaznijo. Prvotni namen kazni je bil, da bi pomirili Boga in odstranili zlo iz dežele. Razlog sodbe je Božja svetost, najvišji namen Božje kazni pa je vnovična vzpostavitev skupnosti z Bogom. Bog kaznuje zavezno ljudstvo, da bi ga odvrnil od njegovih slabih poti. Bog mora posredovati v svetu, toda tudi ko kaznuje, je usmiljen, ker je namen sodbe prečiščevanje in obnova zadolženega ljudstva. Odpuščanje je najpomembnejši vidik milosti odrešenja, ker prevzema konkretno izkušnjo o daru popolnosti, samobitnosti, edinstvenosti, zdravja in sreče človeškega bitja, kot tudi upanja v individualno ter univerzalno odrešenje, ki ga utemeljuje Božja obljuba. Sveto pismo, zlasti Nova zaveza, poudarja tako Božje kot človeško odpuščanje. Od božjega ljudstva se zahteva, da posnema Boga v sočutju in odpuščanju. V naravi Boga je, da je milostljiv do človeka, ki je njegova stvaritev, človek pa je poklican, da posnema Božje ravnanje v razmerju do človeštva in odpusti tistim, ki so ga prizadeli.

Gljučne besede: greh, krivda, vest, odgovornost, kazen, kesanje, odpuščanje, usmiljenje, milost, odrešenje.

Summary: The Meaning of Punishment and Forgiveness in the Bible

In the Bible, sin is perceived as some kind of estrangement between man and God, therefore it is presented in connection with threats, various kinds of judgment, and punishment. The original purpose of punishment was to appease God and to remove the evil from the land. The reason of judgment is God's holiness and the highest object of divine punishment is the restoration of communion with God. God punishes the people of the Covenant in order to make them change their evil ways. God must intervene in the world, but even in passing his judgment he is merciful because the purpose of the judgment is to purify and renew the guilty people. Forgiveness is the most important aspect of the grace of salvation because it assumes both the concrete experience of the gift of integrity, identity, uniqueness, health, and happiness of human existence and the hope of individual and universal salvation based on God's promise. The Bible, particularly the New Testament, stresses both the divine forgiveness and human forgiveness. The people of God are asked to imitate God by being compassionate and forgiving. It is in God's nature to be merciful toward humans who are his creatures, so humans are called to imitate the ways of God with respect to other humans and to forgive those who have injured them.

Key words: sin, guilt, conscience, responsibility, punishment, repentance, forgiveness, mercy, grace, salvation.

Za svetopisemsko pojmovanje razmerja med kaznijo, odpuščanjem in spravo je značilno, da merilo za ravnanje Boga in človeka niso pravne norme, temveč osebni in zavezni odnos med Bogom in človekom. Bog, ki je začetek in konec vsega stvarstva in utemeljuje vse norme, v osebnem srečanju s človekom posega v samo bistvo njegove duhovne narave. Razpoznavni znak tega odnosa torej ni pravičnost v formalnem,

temveč v bivanjskem pogledu. Osnovna zahteva v razmerju do človeka prihaja od zgoraj in od spodaj: od zgoraj od najvišje Božje avtoritete, od spodaj iz dna človekove duše z glasom vesti in neposrednega uvida. Oboje pomeni klic k zvestobi od začetka, predvsem pa utrjevanje notranje pravičnosti v luči večnosti.¹

1. Pomenski vidiki kazni v Stari zavezi

V Stari zavezi kazen pogosto razumejo kot neizbežno uničujoče delovanje greha in krivde v zunanji sferi. Zato se stari Izrael v veliki meri vključuje v splošni staroorientalski tok pojmovanja greha in krivde kot okuženja celotnega okolja. To razumevanje razloži nekatero vrsto kazni, ko niso kaznovali samo storilca dejanja, temveč tudi vse člane družine. V nekaterih drugih starih kulturah so iz prepričanja, da je storilec zaradi prestopanja božanskega reda okužil okolje, storilca izgnali iz dežele. Takšno pojmovanje izraža tudi način kaznovanja Ahanovega prestopka Božje postave; cilj tako korenitega posega je očiščenje okuženega okolja: »Potem je Jozue in z njim ves Izrael vzel Zerahovega sina Ahana, srebro, plašč, zlati jeziček, njegove sinove in njegove hčere, njegovega vola in njegovega osla, njegovo drobnico, njegov šotor in vse, kar je bilo njegovega, in odpeljali so jih v dolino Ahor. ... Nato so jih zažgali z ognjem in jih zasuli s kamni. Nanj pa so nanosili veliko gomilo kamnov, ki je tam do tega dne. Takrat se je polegla Gospodova huda jeza in tisti kraj se do tega dne imenuje Dolina Ahor.« (Joz 7,24-26) Posebno zanimiva zveza med grehom, krivdo in kaznijo se kaže v talionskem načelu, po katerem mora mera kazni ustrezati meri prestopka (prim. 1 Mz 9,6; 2 Mz 21,12-14.23-25).

Takšni ostanki mehanističnega pojmovanja krivde in kazni so preseženi šele z izrazitim osebnostnim doživljanjem in pojmovanjem razmerja med grehom, krivdo in kaznijo. Bistvo tega pojmovanja je, da Bog v neposrednem razmerju do človeka sega v njegovo dušo in človeka osebno kaznuje, če ne živi skladno z njegovo voljo. Tu merilo ni

¹ Prim. Walther Eichrodt, *Theologie des Alten Testaments II-III: »Sünde und Vergeltung«*, Ehrenfried Klotz / Vandenhoeck & Ruprecht, Stuttgart / Göttingen 1964, 264-344; K. van der Toorn, *Sin and Sanction in Israel and Mesopotamia: A Comparative Study*, *Studia Semitica Neerlandica* 22, Van Gorcum, Assen/Maastricht 1985; Reinhard May, *Law & Society East and West: Dharma, Li, and Nomos, Their Contribution to Thought and to Life*, Beiträge zur Südasienforschung 105, Franz Steiner, Wiesbaden 1985; John Finnis, *Natural Law and Natural Rights*, Clarendon Law Series, Clarendon Press, Oxford 1980; Jože Krašovec, *Nagrada, kazen in odpuščenje: Mišljenje in verovanje starega Izraela v luči grških in sodobnih pogledov*, Dela / Opera 53, SAZU / Svetopisemska družba Slovenije, Ljubljana 1999.

več narava ali naravni zakon, temveč Božja svetost, ki je najvišje veljavno etično merilo za človeka in vsa druga duhovna bitja. Od tod pripodoba o Božji jezi, ki lahko pomeni neposredno Božje dejanje kaznovanja, ko kazen sledi grehu kot logična posledica dejanja. Za slikanje tega razmerja pa je zelo dobrodošla pesniška metaforika. Prerok Ozej na primer kazen, ki se kaže v zgodovinskem spletu dogodkov, metaforično ponazarja s podobo iz narave: »Ker sejejo veter, bodo želi vihar. ...« (Oz 8,7-10). Ko gre za zastrupljenje človekove duševne in duhovne sfere, pa pravi, da se je v dušo naselil »zli duh«; takšen je bil videz glede na ravnanje kralja Savla do Davida (prim. 1 Sam 17-20). Cilj kazni je predvsem uveljavljanje resnice, reda, ljubezni in svetosti, ki ga napadajo laž, nered, sovraštvo in popačenost duše. S to zavestjo je Jozue prestopnika Ahana pozval: »Moj sin, daj čast Gospodu, Izraelovemu Bogu, in izkaži mu slavo! Povej mi, kaj si storil! Ničesar mi ne prikrivaj!« (Joz 7,19) Prerok Jeremija v spodbujanju svojih sodobnikov pomenljivo uporabi podobo o temi in svetlobi (Jer 13,16-17):

Dajajte slavo Gospodu, svojemu Bogu,
preden se stemni,
Preden se vam noge spotaknejo
v mrakobnih gorah.
Ko boste čakali na luč,
jo bom spremenil v smrtno senco,
v temen oblak.
Če ne boste poslušali,
bom zaradi vašega napuha na tihem jokal
in pretakal solze.
Moje oko se bo topilo v solzah,
ker bodo Gospodovo čredo peljali v ujetništvo.

Osebnostno pojmovanje z najvišjimi etičnimi merili končno razloži, zakaj je bilo v Svetem pismu mogoče presekat zavest o usodnosti in nepopravljivosti vsakega človekovega slabega dejanja. Bog, ki posega v človekovo dušo kot živi Bog, jo lahko napolni s svojo močjo in navdihom; jo lahko pusti prazno, ko se zaradi greha umakne; lahko jo zdravi, ko se grešnik kesa; kazen lahko omeji le na tistega, ki je grešil; grešnika lahko reši propada, če se zanj zavzame kakšna druga oseba. Reševanje grešnega posameznika ali skupine je v Svetem pismu temeljnega pomena, ker v Novi zavezi doseže svoj vrh v spravni daritvi Jezusa Kristusa. V Stari zavezi imamo več primerov posredovanja za grešno ljudstvo v zavesti, da se Božja prizanesljivost kaže tudi ob upoštevanju pravičnosti drugih ali solidarnostnega žrtvovanja za tiste, ki jih bremeni krivda. Z zavestjo solidarnosti je Abraham prosil za rešitev Sodome s sklicevanjem na določeno število pravičnih (prim. 1 Mz 18,24-32);

Bog se s pričakovanjem, da ravna po tem načelu, strinja; Abrahamovo prizadevanje je neuspešno zato, ker se je pokazalo, da v mestu ni toliko pravičnih, kot je domneval.

Osebnostna osnova pojmovanja kazni v Svetem pismu med drugim logično vodi do povečane grožnje tistim, ki so Bogu posebno blizu. To velja za Izrael kot celoto zaradi izvoljenosti za najvišje religiozno in etično poslanstvo med narodi, in za posamezne osebnosti, ki so bile poklicane znotraj tega ljudstva. To je razvidno predvsem iz preroških spisov Stare zaveze. Razumevanje zaveze med Izraelom in Bogom se opira na izkušnjo o zavezi med možem in ženo. V podobi mož predstavlja Boga, žena izvoljeno ljudstvo. Če se žena izneveri, sledi globoka notranja odtujenost, ki neizbežno dramatično bruhne na dan in se na različne načine kaže na zunaj. Najbolj neizprosna pa je kazen v primerih ošabnosti in zakrknjenosti izvoljenega ljudstva. Prerok Izaija izjavlja Gospodov sklep v odnosu do ošabnih (Iz 2,11; prim. 2,17):

Prevzete smrtnikove oči se bodo povesile,
človekova ošabnost bo klonila,
samo Gospod bo vzvišen tisti dan.

Kolikor bolj neizprosne so grožnje in izvedbe kazni, toliko bolj preseneča, da je Bog pripravljen odpustiti, ko grešnik spozna in prizna svojo krivdo. Razmerje med izjavami o kazni in odpuščanju kažejo, da je Bog končno kot stvarnik zavezan svojemu ljudstvu in ga zato ne more prepustiti propadu, ki bi nujno sledilo meri njegove krivde. Med številnimi izjavami, ki razodevajo zavezanost Boga svojemu ljudstvu, je posebno poveden sklep Mihejeve knjige (Mih 7,18-20):

Kdo je Bog kakor ti,
ki odpuščaš krivdo,
ki greš prek pregrehe
k ostanku svoje dediščine?
Ne drži na veke svoje jeze,
kajti ugaja mu dobrohotnost.
Spet se nas bo usmilil,
poteptal bo naše krivde.
V globine morja boš zagnal
vse njihove grehe.
Izkazal boš Jakobu svojo zvestobo,
Abrahamu svojo dobroto,
Kakor si prisegel našim očetom
od nekdanjih dni.

2. Pomenski vidiki odpuščanja in sprave v Svetem pismu

Pojmovanje odpuščanja in sprave je bistveno odvisno od postavk, ki določajo pojmovanje greha, krivde in kazni. Monistične in dinamistične postavke odpuščanja in sprave sploh ne dopuščajo ali omogočajo. Zavest o odpuščanju in spravi v pravem pomenu besede je možna le takrat, ko človek priznava in praktično upošteva, da je Bog osebno in absolutno dobrotno bitje. Na tem temelju svetopisemske religije so se porajale veličastne najrazličnejše preproste, literarne in poetične oblike sporočila o Božjem odpuščanju, ki je merilo za človekovo ravnanje. V starejšem obdobju starega Izraela ugotavljamo, da pojem odpuščanja pomeni Božjo moč, ki človeka rešuje zle sile greha. V nasprotju z okoliškimi religijami Izrael odpuščanja ni vezal predvsem na obredno dogajanje, ker je v ospredju prepričanje, da Bog suvereno posega v človekovo notranjost in odpušča glede na stanje človekovega odnosa do Boga in človeka in glede na končni cilj njegovega življenja. Človekovo sodelovanje v zavesti in v dejanju je nujni pogoj za dar Božjega odpuščanja. Ni dovolj, da človek goji upanje na odpuščanje in zanj prosi; bistveni pogoj za odpuščanje je, da se poniža pred Bogom, da prizna svojo krivdo in ima resnično željo, da se greha reši (prim. 2 Sam 12; 1 Kr 21,27-29; Ps 32,5; 38,19; 41,5). Preroki zunanja znamenja spokornosti celo obsojajo, če ne ustrezajo stanju duše (prim. Iz 1,10-12; 29,13; Oz 7,14; Jl 2,13). Preroki so greh občutili kot temeljno bolezen človekove osebnosti, ki zaradi tega ne more obstati pred svetim Bogom in v odnosu do ljudi ne more delovati skladno. Ker se človek v grešnem stanju odtuji od izvora svojega bitja, so vse njegove sposobnosti dojemanja zunanje in notranje stvarnosti okrnjene.

V ozadju specifičnega svetopisemskega pojma odpuščanja je pojmovanje Boga samega na sebi in njegovega odnosa do človeštva, znotraj človeštva pa do Izraela kot izvoljenega ljudstva. Bog je začetek in konec vsega stvarstva, zato v načelu lahko odpusti samo on po svoji svobodni odločitvi. Ker Bog nastopa kot osebno bitje, je odpuščanje bistveno več kakor odstranjevanje neke zunanje sile, ki pritiska na človeka. Odpuščanje velja kot stvarjenjski poseg Boga v človekovo dušo in določa notranji odnos med Bogom in človekom. Videti je, da odpuščanje in spravo zelo močno določa zaveza, ki obstaja med Bogom in Izraelom. Toda ta vidik morda preveč spominja na privilegirani položaj Izraela pred Bogom. Zaveza je toliko bolj pomembna osnova, kolikor bolj temelji na univerzalnem pojmovanju Boga, sveta in človeštva. Najbolj univerzalna osnova odpuščanja je očetovski odnos Boga do človeka (prim. 2 Mz 4,22; 4 Mz 11,12; 5 Mz 32,6.19; Iz 64,7; Jer 3,19; 31,19; Oz 11,1-9).

Bivanjsko stvarjenjski in osebni očetovski odnos Boga do človeka na splošno in posebej do izvoljenega ljudstva Izraela omogoča posebno

pomembno vlogo posredništva, tako v Stari kot v Novi zavezi. S tem ko Bog sklene zavezo z Izraelom, znotraj Izraela pa kliče nekatere osebnosti za posebno poslanstvo (Abraham, Mojzes itd.), dopušča in omogoča vlogo posredništva med svetim Bogom in grešnim ljudstvom, čeprav se Bog tudi v tem primeru ne da izsiljevati. Še tako pravičen posrednik ne more doseči plemenitega namena, če ljudstvo samo ne spozna svojega grešnega stanja in se ni pripravljeno spreobrniti (prim. Jer 15,1; Ezk 14,13-20). Gerarski kralj Abimeleh v sanjah dobi Božje naročilo, naj Abrahamu vrne ženo, ki jo je vzel zase: »Vrni ženo možu, kajti prerok je in molil bo zate, da ostaneš živ. Če pa je ne vrneš, vedi, da boste gotovo umrli ti in vsi tvoji.« (1 Mz 20,7) Mojzes je večkrat odločilno posredoval pred Bogom, ko je izraelske rodove vodil skozi puščavo v obljubljeni deželo; v Ps 106,23 beremo:

Skoraj bi rekel, da jih iztrebi,
če ne bi bil Mojzes, njegov služabnik,
stal pred njim na prelomu,
da je zadržal njegovo srditost pred uničevanjem.

V skrajnem primeru zakrknjenosti med ljudstvom se lahko zgodi, da ni nikogar, ki bi sploh posredoval za odpuščanje in rešitev. V tem smislu prerok Ezekiel, ki je posebno vztrajno poudarjal zakrknjenost Izraela kot greh v korenini, sporoča Gospodovo besedo: »Iskal sem med njimi človeka, ki bi pozidal zid in stal pred menoj na prelomu, v bran dežele, da je ne uničim. Pa ga nisem našel.« (Ezk 22,30)

Poglobljeno razumevanje Boga v njegovem odnosu do stvarstva in človeka v njem vodi do logičnega sklepa prerokov, da odpuščanje v zadnjem bistvu vendarle ni odvisno človekove spokornosti, temveč od dobrohotnosti Boga, ki je kot stvarnik bivanjsko vezan na svoje stvarstvo. To prepričanje je nazorno izraženo v knjigi preroka Izaija (48,9):

Zaradi svojega imena zadržujem svojo jezo,
zaradi svoje hvale jo krotim,
da te ne iztrebim.
Glej, pretopil sem te, pa ne v srebro,
v topilnici trpljenja sem te preizkusil.
Zaradi sebe, zaradi sebe delam,
kako bi se mogel oskruniti?
Svoje slave ne dam drugemu.

Temeljno sporočilo o Božji zvestobi, ki presega človekove pogoje bivanja, izraža tudi prerok Ezekiel v sloviti obljubi o novi zavezi (36,22-28):

Tako govori Gospod Bog: Ne bom posegel zaradi vas, Izraelova hiša, temveč zaradi svojega svetega imena, ki ste ga oskrunili med narodi, kamor ste prišli. Svoje veliko ime, ki je bilo oskrunjeno pri narodih in ste ga oskrunili med njimi, bom posvetil. Tedaj bodo narodi spoznali, da sem jaz Gospod, govori Gospod Bog, ko se bom v njihovih očeh izkazal svetega med vami. Vzamem vas izmed narodov, vas zberem iz vseh dežel in vas spet pripeljem v vašo deželo. Pokropim vas s čisto vodo, da boste očiščeni. Vseh vaših nečistosti in vseh vaših malikov vas očistim. Dam vam novo srce in novega duha denem v vašo notranjost. Odstranim kamnito srce iz vašega mesa in vam dam meseno srce. Svojega duha denem v vašo notranjost in storim, da se boste ravnali po mojih zakonih, se držali mojih odlokov in jih izpolnjevali. Prebivali boste v deželi, ki sem jo dal vašim očetom, in boste moje ljudstvo in jaz bom vaš Bog.

Nova zaveza se v vseh bistvenih postavkah odpuščanja in sprave navezuje na Staro zavezo. To nakazuje že nastop Janeza Krstnika, ki ga Markov evangelij opredeli kot »glas vpijočega v puščavi«: »Tako se je pojavil Janez Krstnik v puščavi in je oznanjal krst spreobrnjenja v odpuščanje grehov« (Mk 1,4). Isti evangelij tudi začetek Jezusovega javnega delovanja v Galileji predstavi v kontekstu spokornosti kot postavke za odpuščanje in spravo. Jezusovo prvo sporočilo je: »Čas se je dopolnil in Božje kraljestvo se je približalo. Spreobrnite se in verujte evangeliju!« (Mk 1,15) Kakšne razsežnosti prinaša Jezusov evangelij, velika novost njegovega oznanila, je razvidno šele iz celote Jezusovega oznanila in njegovih razlagalcev, predvsem svetega Pavla. Jezus je starozavezni poziv k pokori izrazito osredotočil na zahtevo po čistosti in iskrenosti srca; od tu pogosta polemika s farizeji, da zunanje izpolnjevanje postave še ne pomeni, da je spokornost iskrena. Vera v Jezusov evangelij pomeni korenito preusmeritev človekovega življenja iz duha sveta v duha popolne predanosti Božji previdnosti.

Jezusovo sporočilo je, da samo bistvo Boga določa voljo po odpuščanju, zato Bog ne more odpustiti človeku, ki sam ni voljan, da odpusti drugim. Matej poroča o Gospodovih besedah (Mt 6,14-15): »Če namreč odpustite ljudem njihove prestopke, bo tudi vaš nebeški Oče vam odpustil. Če pa ljudem ne odpustite, tudi vaš Oče ne bo odpustil vaših prestopkov.« Marko poroča podobno (Mk 11,25): »Kadar vstanete k molitvi, odpustite, če imate kaj proti komu, da vam tudi vaš Oče, ki je v nebesih, odpusti vaše prestopke.« V molitvi očenaša je znamenita prošnja, ki kaže na to recipročnost: »Odpusti nam naše grehe, saj tudi sami odpuščamo vsakomur, ki nam je dolžan« (Lk 11,4). V Lukovem evangeliju najdemo tudi Jezusovo svarilo: »Varujte se! Če tvoj brat greši, ga pogrājaj, in če se skesa, mu odpusti.« (Lk 17,3) Človeška trdosrčnost, ki se kaže v nesposobnosti, da bi odpustili drugim, je

razlog najostrejše Jezusove obsodbe. V priliki o služabniku, ki je prosil za usmiljenje pred gospodarjem, ki mu je dolgoval veliko premoženje, sam pa ni bil sposoben odpustiti drugemu, ki mu je dolgoval veliko manj, se konča z razsodbo: »Hudobni služabnik! Ves dolg sem ti odpustil, ker si me prosil. Ali nisi bil tudi ti dolžan usmiliti se svojega sosluzabnika, kakor sem se jaz usmilil tebe? In njegov gospodar se je razjezil in ga izročil mučiteljem, dokler mu ne bi povrnil vsega dolga. Tako bo tudi moj nebeški Oče storil z vami, če vsak iz srca ne odpusti svojemu bratu« (Mt 18,32-35). Značilna je tudi meja Božjega odpuščanja glede na temeljni človekov odnos do Boga: »Resnično, povem vam: Človeškim sinovom bo vse odpuščeno, grehi in kletve, kolikor jih bodo izrekli. Kdor pa preklinja Svetega Duha, vekomaj ne bo dosegel odpuščanja, ampak ga bo greh večno bremenil« (Mk 3,28-29).

V Pavlovih in drugih pismih odpuščanje ni tako poudarjeno kot v evangelijih, pač pa na različne načine dobrina sprave. Sprava človeka z Bogom se vedno pojavlja kot Božje dejanje, ki v nobenem oziru ni posledica človekovih del. Bog izvrši spravo s svetom ljudi, ki so mu sovražni, s poslanstvom, smrtjo in vstajenjem Jezusa Kristusa. Pri opravljanju sprave je značilna beseda sprava, ki jo oznanjajo apostoli in s katero se obračajo na ljudi, da naj se prepustijo spremenjenemu položaju, to je, da naj se prepoznajo kot spravljene z Bogom (prim. 2 Kor 5,18-21). To dejanje sprave se zgodi verujočemu, tako da se mu ne prišteva njegovih prekrškov (prim. 2 Kor 5,19b), hkrati pa vključuje obvladovanje sil, ki človeka vodijo v sovražen odnos z Bogom, in ustvari zadovoljno življenje v skupnosti ljudi, še posebej med judi in pogani, in v vesolju (prim. Ef 2,14-16; Kol 1,19-20). V splošnem se v krščanski teologiji pojem sprave uporablja predvsem za označevanje vnovične vzpostavitve skupnosti med Bogom in človekom, ki je bila po človekovi krivdi razbita, to pa se zgodi ob posredovanju Kristusa. Bog se torej spravi z ljudmi, s poslanstvom, smrtjo in vstajenjem Jezusa Kristusa. Odpuščanje, ki je v krščanski teologiji absolutna vrednota, je mogoče zato, ker je Kristus s svojim trpljenjem in smrtjo pri Bogu dosegel spravo. S svojo žrtvijo za grehe sveta je spet vzpostavil skupnost med Bogom in človekom, ki je bila po človekovi krivdi razbita.

V Novi zavezi odpuščanje ni več pridržano le Bogu, temveč tudi Kristusu – Kristus ima vso oblast, da na zemlji odpušča grehe (prim. Mr 2,5-12), prav tako pa imajo oblast odpuščati grehe tudi apostoli (prim. Jn 20,23). Tudi v Novi zavezi velja, da se mora človek, ki hoče doseči odpuščanje, spreobrniti in priznati grehe (prim. Lk 24,47; Apd 2,38). Sveto pismo obenem obljublja, da je nebeško odpuščanje konec zemeljskega trpljenja. Krščanstvo prinaša pomembno sporočilo, da se človeku, ki se svojih grehov kesa, ni treba bati, da bi njegovi prejšnji grehi vplivali na njegovo nadaljnjo usodo, temveč je zanj pomembno

le ravnanje v prihodnosti. To sporočilo je večkrat poudarjeno v evangelijih – ko Kristus odpusti prešuštnici, »dobremu zločincu« na križu, Petru, ko ga je izdal; odpuščanje pa je tudi ena izmed najpogostejših tem v življenju svetnikov. O odpuščanju grehov beremo tudi pri sinoptikih in v Apostolskih delih. Vselej je ob tem poudarjeno, da je za človeka, ki obžaluje svoja slaba dejanja, nujna tudi prenova celotnega življenja. V Svetem pismu spreobrnjenje torej ni samo možnost, temveč je nujnost,² kesanje pa je veljavno le, če človek v krivdi resnično spremeni svoje mišljenje in se spreobrne (prim. Jer 8,4-6; Apd 8,22;11,18; Raz 2,5), z vsem srcem in ne le na videz (prim. Jer 3,10) ter se vrne k odrešujočemu in odpuščajočemu Bogu (prim. Iz 44,22).

3. Razmerje med grehom, kaznijo in odpuščanjem

Vsi starozavezni spisi razlagajo, da je človek grešnik, tako v svojem srcu kot tudi v odnosu do drugih ljudi. Z grehom je označeno človekovo kršenje odnosa z Bogom. S tem človek izgublja svoj ontološki temelj in njegova pot očiščevanja je vnovično vračanje h koreninam. Korenina greha je nevera, kakor o njej priča že prva svetopisemska pripoved o Adamu in Evi v Prvi Mojzesovi knjigi. Ko jima je Bog prepovedal jesti od drevesa spoznanja, je od njiju zahteval popolno pokorščino, vendar pa sta prva človeka njegovo naročilo prelomila, ker sta menila, da je zapovedi postavil zaradi sebe in ne v korist ljudi. Bog ju je zaradi njune nevere kaznoval, vendar ne s smrtjo, kakor je rekel, temveč samo z izgonom iz raja. Adam in Eva se namreč Bogu nista uprla zavestno in iz hudobije, temveč sta prestopila meje, ki jima jih je določil zaradi človeške slabosti. Popolna pokorščina Bogu namreč vselej zahteva, da se človek prepusti neki »višji racionalnosti«.³

Sveto pismo vselej poudarja, da je bil človek ustvarjen po Božji podobi in zato si mora prizadevati za čim večjo podobnost z Bogom, ki jo lahko doseže z življenjem po vesti. Tudi vest, zaradi katere je človek etično bitje, naj bi človeku podaril Bog, in tako se greh vrednoti v kontekstu medsebojnega odnosa med Bogom in človekom, to je zaveze.⁴

² Janez Krstnik je poudarjal potrebnost doslednega spreobrnjenja kot Božjega daru, ki ga človek prejme s krstom spreobrnjenja. Kristus v svoji pridigi kliče k spreobrnjenju, ko pravi: »Čas se je dopolnil in Božje kraljestvo se je približalo. Spreobrnite se in verujte evangeliju« (Mr 1,15). Evangelij torej od človeka zahteva vero in spreobrnjenje, pri čemer poudarja, da spreobrnjeni človek proda vse in se odpove svojemu življenju, da bi sprejel novo življenje (prim. Lk 17, 33).

³ Prim. J. Krašovec, *Nagrada, kazen in odpuščanje*, 68-72.

⁴ Vest tu ni sama po sebi človeška lastnost, temveč božji dar, po hebrejsko *l'cb*. Zaradi vesti je človek etično bitje. V Stari zavezi ni pojma vesti, namesto tega pa v njej zasledimo pojem srca, ki sprašuje po samem sebi in usmerja k Bogu (prim. Ps 22).

Greh v Svetem pismu ni več le etična napaka, niti ni le zakonski prestop. Ker zaveza z Bogom človeku nalaga življenje v svetosti, je greh odklon, odstopanje od norm svetosti, je zločin zoper Božjo svetost. Sveto pismo poudarja, da greh vselej povzroča daljnosežne posledice v življenju, npr. bolezen in nesrečo.

Sveto pismo sicer ne daje teorije o grešnosti, opisuje pa grehe, in to zelo stvarno, tudi načine, kako človek lahko zaide na napačno pot v življenju, katerega ves *raison d'être* je biti svet. Ker je s stališča Izraela človek ustvarjen tako, da je soodgovoren za upravljanje s stvarstvom, je tudi odgovoren za navzočnost zla v vesolju in zgodovini. Človek naj bi bil po naravi nagnjen k zlim dejanjem in že od rojstva naprej ločen od Boga. Greh je torej navzoč že pred človekovim dejanjem, zato je zaveza z Bogom nezasluženi milostni dar, ki omogoča vnovično rojstvo v življenje, očiščeno grehov. Greh pa v Svetem pismu ni napaka samo pred Bogom, temveč vpliva tudi na grešnikov odnos do bližnjega. Največja Kristusova zapoved posebej poudarja, da je človek enako dolžan ljubiti Boga kot svojega bližnjega. Tako denimo Amos najostreje obsoja socialno zlo kot greh zoper ljudi in Boga.

Posledica greha je razkroj, ki se naseli v grešnikovo dušo, ta razkroj pa vpliva na nastanek bolezni in začetek drugih nesreč, ki lahko doletijo človeka. Sveto pismo med temi omenja poraz v vojni, sušo, lakoto in podobno. V Svetem pismu obstajajo trije možni vzroki za bolezen: človekov lastni greh, prekletstvo drugih, ali pa splošna grešnost človeštva. Dokončna kazen za greh pa je smrt. Smrt ni le sklepno dejanje v človeškem življenju, temveč je navzoča že v življenju, in trpljenje je slutnja smrti. Pavel je pozneje izjavil: »Plačilo za greh je smrt« (Rim 6,23).⁵

Kristus s svojim delovanjem potrjuje starozavezno mišljenje o razmerju med grehom, kaznijo in odpuščanjem. Njegova vloga je posredovati, da se znova vzpostavi skupnost med Bogom in človekom, ki je bila po človekovi krivdi razbita. Šele Kristusova smrt človeštvo odreši grehov in krivde; Božja ljubezen premaga grešnost človeštva in vzpostavi Božje kraljestvo na zemlji. Tako Pavel piše, da je Kristus umrl za

⁵ Izhodišče Pavlove misli o grehu je Kristusovo življenje, saj naj bi se po njegovem mišljenju šele v Kristusovem življenju razodela prava narava greha. Pavel poudarja, da je »Kristus umrl za naše grehe« (1 Kor 15,3; Rim 4,25). »Ker so vsi grešili, prode smrt kot posledica greha do vseh ljudi« (Rim 5,12). Grešnik je v svojem grešenju *sarks* (meso), ki mu stoji nasproti *pneuma* (duh) kot bit, ki jo je pridobil z opravičenjem. Tudi v Janezovih zapisih je greh obravnavan v kozmični razsežnosti, ki svet opredeljuje kot pojem greha, pri čemer se greh hkrati stori tudi z osebnim dejanjem grešnika. Greh se zgodi vedno takrat, ko ljudje ne verjamejo in ne prepoznajo razodete Kristusove biti in njegovega oznanjevanja. Svojim apostolom podeljuje vstali Jezus moč, da odpuščajo grehe (prim. Jn 20, 23).

naše grehe (prim. 1 Kor 15,3), da bi mi po njem postali Božja pravičnost (prim. 2 Kor 5,21). Samo po Kristusovem zgledu lahko živimo v svetosti, kar je po hebrejskem Svetem pismu namen stvarstva.⁶ Kristus sam ves čas poudarja, naj si prizadevamo za popolno ljubezen do Boga in do človeka, saj samo z ljubeznijo lahko v nas odmere greh. Poudarja, da je resnični vir grešnosti človekovo srce, zato si mora vsakdo nenehno prizadevati za ljubezen, tako do Boga kot tudi do človeka (prim. Mr 12,28-34). Samo ljubezen je tista sila, ki lahko premaga greh (prim. 1 Tim 1,5), saj je greh pravzaprav vse tisto, česar ne delamo iz ljubezni (prim. Rim 14,23); obenem pa človek z deli ljubezni tudi dejavno sodeluje pri odreševanju sveta. Pri prizadevanju za ljubezen so človeku v pomoč tudi zapovedi. Nova zaveza starozavezne zapovedi (te so povzete naravne in pravne postavbe oziroma izraelskega prava) poveže v zapovedi ljubezni do Boga in do bližnjega. Kristus obljublja Božjo bližino tistim ljudem, ki priznajo svojo grešnost, se v svoji šibkosti izročajo Božjemu usmiljenju in so se pripravljene vesti tako, kot je primerno za prihajajoče Božje kraljestvo. K spreobrnjenju kliče vse ljudi brez izjeme, pri tem pa vsakogar presoja po njegovem odnosu do drugih ljudi.

V pravnem mišljenju krivda pomeni neizpolnjeno obveznost; vsak, kdor je pravočasno ne izpolni, mora biti pripravljen, da bodo poravnava te obveznosti prisilno uveljavili. Vendar Sveto pismo poudarja, da pravno mišljenje v odnosu Boga do človeka ni mogoče, saj je človekova krivda tako velika, da se nikoli ne moremo povsem znebiti obveznosti do Boga. Bog se celo odpove poravnavi krivde in človeku podari svobodo. Tako krščanstvo poudarja, da moramo ljudje tudi v medsebojnih odnosih z ljubeznijo presegati strogo pravno mišljenje. V Stari zavezi ni razlike med grešnim dejanjem in grehom v pomenu trajne krivde. Obenem Stara zaveza kaže, kako vsak greh vodi v še globljo zapletenost v greh; prav tako pa tudi opisuje, kako se grehi očetov nadaljujejo v grehih otrok. Že preroki so nasprotovali temu, da bi bili zaradi grehov očetov kaznovani nedolžni otroci (prim. Ezk 18,1-32), prav tako je tudi Kristus nasprotoval predstavam svojih judovskih sodobnikov, ki so vsako nesrečo razlagali kot kazen za osebno krivdo prizadetega človeka. Kristus nasprotno trdi, da je zlo posledica krivde vseh ljudi, oblast zla pa lahko zlomimo samo s spreobrnjenjem k Bogu (prim. Lk 13,1-5). Pavel razlaga krivdo kot človekovo hlapčevanje grehu vsega človeštva. Vendar pa je zaradi Kristusove smrti na križu za grehe človeštva svet že odrešen od krivde. Vseeno krivda v svetu še gospoduje, zato v njem še vedno prevladuje krivičnost namesto pravičnosti, sovraštvo namesto ljubezni, in človeštvo bo gospostva krivde

⁶ Tudi Ivan Cankar trpečim ljudem zelo pogosto priporoča zgled Kristusovega trpljenja.

odrešeno šele ob koncu časov. Poglavitna Kristusova zapoved je ljubezen do Boga in do bližnjega in vsak, ki prekrši to Božje pravo, stori krivico. O tem, kaj je krivica, lahko v resnici odloči le naša vest in ne predpisan zakonik (prim. Rim 2,14-15); predpisano pravo pa mora biti le navodilo, kako naj prav ravnamo in se izogibamo krivici.⁷

Vprašanje odpuščanja ljudem pa v Svetem pismu postane nujno prav zaradi krivde, s katero se je človek zapletel proti drugim in proti Bogu. Krivda je neizogibno povezana s človeškim življenjem, in temeljne človekove krivde se nihče ne more rešiti sam. V Stari zavezi lahko odpušča samo Bog (prim. 2 Mz 33,12-34,9; Jer 5,1), saj je njegovo usmiljenje večje od vsake krivde. Bog se kljub človekovim prekrškom odpoveduje kaznovanju vsakega, ki se spreobrne. Njegovo odpuščanje zbrše krivdo (prim. Ps 32,1-5; 103,8-18) in človeku omogoči novo življenje.⁸ Odpuščanje in prenova se dogajata med Bogom, skupnostjo in posameznim človekom. Bog odpušča zato, ker je po Kristusu odstranil greh. Človek, ki so mu odpuščeni grehi, pa mora izpolniti dva pogoja: v priznanju grehov mora sprejeti Božjo sodbo (prim. 1 Jn 1,9), obenem pa mora biti tudi pripravljen, da drugim odpušča (prim. Mt 6,12). Stara zaveza poudarja osebno priznanje grehov (prim. Ps 38,19), v Novi zavezi pa se pogosteje kot naštevanje slabih dejanj pojavlja ena sama temeljna izpoved, da smo grešni (prim. Mt 6,12; Lk 5,8). Božji odgovor na priznanje grehov je odpuščanje (prim. Ps 32,5; 1 Jn 1,9).

To poglobljeno pojmovanje sprave z Bogom je osnova naše duhovne in splošne humanistične kulture. Temeljni premik pojmovanja pravičnosti, greha, krivde, kazni in odpuščanja od zunanjih in zatiralnih dogajanj k notranjim in medosebnim odnosom, ki se je zgodil v starem Izraelu, je določil glavno smer vseh prihodnjih obdobjev judovsko-kriščanske civilizacije in je religioznim in posvetnim pesnikom, pisateljem in družbenim delavcem dal osnovo za neizčrpen navdih in ustvarjalno silo. Ivan Cankar v svojih delih pogosto govori o krivičnosti v svetu ter

⁷ V Svetem pismu je krivica prekršek proti Božjemu pravu. Za Staro zavezo je bila tako krivica vsak prekršek proti Mojzesovi postavi, za katero je veljalo, da je dana od Boga. Kristus pa je postavo skrčil na njeno jedro, Očetovo voljo. Samo tisti človek, ki izpolnjuje Očetovo voljo, kakor jo posredujejo Kristusove besede, ravna prav (prim. Mt 7,2). Kristus tako krivico določa drugače od nove kazuistike, ki je prepričana, da v človeških pravnih normah posreduje Božjo voljo. Obenem pa je za Kristusove npravne zahteve tudi značilno, da so pretirane, zato jih nihče ne more dosledno izpolnjevati. S skrajnimi zahtevami je še izraziteje poudarjena zapoved ljubezni do Boga in do bližnjega (prim. Mt 22,37-40), ki je bistvo Božje volje. Kdor na kakršen koli način prekrši to Božje pravo, stori krivico. Celu dobesedno izpolnjevanje moralnih norm, ki jih oznanja Cerkev, lahko postane krivica, če je ogroženo ali celo onemogočeno izpolnjevanje tega prava.

⁸ Prim. Cankarjev roman *Novo življenje*.

hrepni po zmagi Božje pravičnosti. Človek naj bi se ravnal po vesti, ki je tankočutnejša od predpisanih cerkvenih in pravnih zapovedi. Obenem pa v več črticah pokaže tudi na Kristusovo smrt na križu, da bi opozoril na nasprotje med moralno sprevrženostjo človeštva in neskončno Božjo ljubeznijo, ki odpušča celo najhujše grehe.